

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ TÜRKÇENİN SADELEŞMESİ TARTIŞMALARINDA CELAL SAHİR EROZAN

Nesrin Tağızade KARACA*

Second Constitution Celal Sahir Erozan's Discussion in Simplifying Turkish Language

In this study, Celal Sahir Erozan's involvement as a literary figure in the establishment of the Turkish Language Institution along with Atatürk will be analysed in accordance with "Turkism in Language" which was systematized by Ziya Gökalp in the establishment of the Turkish Republic after the Ottoman Empire. Taking the characteristics of the period into consideration, Celal Sahir Erozan's approach to the movement and his position in the argument of simplifying Turkish will be discussed.

Keywords: Second Constitution, simplifying Turkish, Celal Sahir Erozan, Genç Kalemler.

Giriş:

19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, çoğu 'edebiyatçı' kimliği ve formasyonu taşıyan Türk aydınının temel uğraşı alanı gazetecilik ve mecmuacılıktır.

Birbirini takip eden toprak kayıpları, siyasi ve askeri buhranlar, aydınlarımızın batı düşüncesi ile yoğunlaşan temasları bir sosyal hareketliliği de beraberinde getirir. Değişik periyotlarda çeşitlilik ve yaygınlık gösteren gazetecilik çalışmaları önce resmî, daha sonra özel çabalarla ortaya çıkmış ve o dönem için önemli bir varlık ortaya koymuştur.Devletin içine sürüklendiği günü birlik politikaya doğrudan müdahale ya da katılma isteği, sosyal ve siyasi sorunlara çözüm getirme arzusu ve kamuoyu yaratmada en uygun ortam ve araç olması, gazeteciliğin cazibesini artıran etkenler olarak ortaya çıkar. Bütün bu gelişmeler ve değişmelerin kaynağını oluşturan batılılaşma anlayışı ve arayışı sürecinde, önce Sultan Abdülaziz, ardından Sultan V. Murad indirilir ve Sultan II.Abdülhamit tahta

* Yard. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

geçer. Bu tarihten itibaren Türk tarihinde olduğu kadar Türk fikir ve düşünce hayatında da yeni bir dönem başlar.

Sultan II. Abdülhamit'in, içten ve dıştan bir çok siyasi entrikanın devleti zorlaması sonucunda istibdat yönetimine geçtiği bu dönem; aynı zamanda; kültür, sanat ve edebiyat bakımından yoğun hareketlere sahne olan bir dönemdir. Edebiyatçılar politik fikirleri bir yana bırakarak bilim, sanat ve felsefe konularıyla ilgilenmeye başladılar. Öyle ki, bir çok yayın organının başlığı altında '*Siyasetten maâda herşeyden bahseder*' şeklinde ibarelere rastlanır.

1896 tarihinde dönemin dergilerinden 'Servet-i Fünûn' etrafında toplanarak önceden bilim ve fen içerikli olan bu dergiye edebi bir karakter kazandıran ve 'Edebiyat-ı Cedide' olarak da anılan bu edebiyat hareketi, Türk edebiyatında 1860'lardan sonra başlayan hatta Tanzimat öncesine dayanan, gerek zihniyet ve gerek muhteva bakımından batılılaşmanın yoğun olduğu bir dönemdir.

Bu dönemi hazırlayan sosyo-kültürel ortam, zihniyet değişiminin yanında edebiyat sahasında yeni duygu ve imajların batı tarzında gelişmesi ve yerleşmesinde başarılı bir devre olmuştur. Bu edebi topluluğun eserlerinde batı resminin ve müziğinin büyük etkisi vardır. 1880'lerden sonra dergi ve mecmualarda görülmeğe başlayan resim ve fotoğrafın etkisiyle 'sanat ve estetikte yansıtılan gerçek' hakkında canlı bir fikir edinen dönemin sanatçısı ve okuyucusu, sosyal bir realite olarak hayat karşısında pasif ve seyirci konumundadır.

Çünkü; dönemin idari yapısı gereği sosyal ve politik konular ele alınmadığı için 'sanat sanat içindir' ilkesi benimsenmiş, pozitivist ve realist dünya görüşünün etkisiyle dini duygularını da kaybedip bir boşluk duygusuna kapılan bu kuşak sanata adetâ 'din' gibi sarılmıştır. Realist akımın hız kazanması ve Tanzimat'tan önce bilimsel alanda başlamış olan çeviri çalışmalarının bu dönemde daha çok şiir, roman, tiyatro ve felsefe sahalarına da yayılmış olması bir çeşit 'tercüme üslûbu'nun meydana gelmesine sebep olmuştur.

Batılı duygu ve düşünceleri yeni terkipler ve söyleyişlerle ifade eden bir anlayış, Türk edebiyatının temalarını da değiştirmiş, batılı eserleri taklit eden Servet-i Fünuncular, bu 'yeni bir üslûp' yaratma çabasının takipçisi olurken kimi zaman aşırıya kaçmışlar, bireysel duygu ve düşünceleri kendilerinden öncekilere göre daha sanatlı bir üslupla işlemişlerdir....

Duyguların tasvir ve tahlili, realiteden uzaklaşma, hayal kırıklığı, hülyadan ve ütopyadan hoşlanma, karamsarlık, şiirde müzikalite arayışı ve Fransız şiirinden aktarılan nazım biçimleri, nesirde ağır, süslü anlatım ve terkipli cümleler bu devir edebiyatının en önemli muhteva ve üslup özelliğini oluştururlar.

Servet-i Fünuncuları önceki kuşaklardan ayıran en önemli özelliklerden biri ; aşırı batı hayranlığı ve taklitçiliği içinde dini ve milli gelenekten de ayrılmış

olmalarıdır. Kendilerini, içinde buldukları sosyal, siyasi koşullar ve ruh halinin de etkisiyle, yaşadıkları sıkıcı ortama ve eşya âlemine hapsedilmiş gibi hisseden Servet-i Fünûncularda, ne Namık Kemal'in kahramanlık duygusu ne de Abdülhak Hamid'in varlığın sırlarını araştıran metafizik endişeler vardır.

Panoramik bir bakışla belirlenen ve Celal Sahir Erozan'ın yetiştiği ve varlık gösterdiği bu tarihi, siyasi ve edebi ortam içinde; 1896 tarihinde Servet-i Fünûn Dergisi etrafında toplanarak, Recaizade Mahmut Ekrem'in himayesi altında kurulmuş olan; şiir vadisinde Tevfik Fikret, Cenab Şehabeddin, nesir sahasında Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Yalçın gibi zirve şahsiyetlerin yer aldığı bu yapılanmada o, Servet-i Fünun edebi topluluğunun en genç üyesidir..

1883-1935 yılları arasında yaşayan Celal Sahir Erozan; 'kadın şairi', 'şair-i nisa', 'aşk şairi', 'feminist şair' gibi sıfatlarla anıla gelen ilginç bir isimdir. Servet-i Fünûn, Fecr-i Âti, Milli Edebiyat ve Cumhuriyet döneminin ilk devresinde pek çok edebi, sosyal ve kültürel harekete katılan ve devamlı bir arayış içinde olan Celal Sahir'i belli bir döneme oturtmak oldukça güçtür. Türk şiir tarihinin, sosyal ve siyasi hadiselerle paralel olarak sürdürdüğü yenileşme ve arayış dönemini şahsında temsil etme özelliğini gösteren Celal Sahir Erozan, hep yeniliğe ve değişime koşan genç bir ruh taşıır.

1901'de Servet-i Fünûn Mecmuası'nın kapanması, aynı adla anılan bu edebi topluluğun da dağılmasına sebep olmuş; gelişen tarihi, siyasi ve sosyal hadiselerle bağlı olarak İstanbul dışında, edebi fikri faaliyete taşra temsilciliği görevini İzmir ve Selanik üstlenmiştir....Bundan sonra Türk aydınını meşgul eden en önemli mesele 'Türk Dili'nin sadeleştirilmesi ve bağımsızlığıdır. Esasında, dil konusu ve dile ilişkin meseleler o dönemde bütün Türklük aleminin ortak sorunu durumundadır. Nitekim, konu ile ilgili tartışmalara Doğu Türklüğünden de katılanlar olmuş, dil ile ilgili meseleler çeşitli zeminlerde ele alınır, konuşulur ve tartışılır hale gelmiştir. XX. yüzyılın başlarında İmparatorluk bünyesindeki bütün unsurlarca sürdürülen II.Abdülhamit aleyhtarlığı ve ardından II. Meşrutiyet'le beraber matbuatta bu sefer kaba bir mizah furyası başlamış, sözde hürriyetin sarhoşluğu içinde meydanı sloganlar, içi boş nutuklar ve aşırı tutum ve davranışlar doldurmuştur. Bütün bu siyasi ve sosyal sürecin ortasında gerçek ömrünü tamamlayamadan sona erdirilen Servet-i Fünun hareketi değişik bir isimle yeniden kendisini gösterir. Sahneye çıkan isim, bu sefer Fecr-i Ati'dir.

Fecr-i Âti, Servet-i Fünûn'un devamı ve Milli Edebiyat'a geçişte bir ara devre ve köprü olması bakımından önemlidir. Celal Sahir Erozan'ın da aralarında bulunduğu ve kurucularından olduğu Fecr-i Âti'ciler, farklılık ve yenilik iddiaları taşıyan bir beyanname ile ortaya çıkarlar. Edebiyatın özü olan '*bayağı propaganda vasıtası haline düşmemek*' konusunda ortak bir görüşe sahiptirler. Topluluğun üyeleri 'güzellik' fikrinde ısrarlı ve kararlı bir tavır ortaya koymuş, zaman içinde aktif siyaset ve başka yönde hareketler içinde yer almış olmalarına rağmen

II.Meşrutiyet'in getirdiği hürriyet sarhoşluğu içinde, politik bir havaya giren edebiyatı bir süre için bile olsa çirkin propagandaya düşmekten korumuşlardır. II.Meşrutiyet dönemi, siyasi hayatımızın olduğu kadar sosyal ve kültürel hayatımızın da bir çok değişikliklere ve yeniliklere sahne olduğu bir devredir.

Basın-yayın hayatının da, zenginlik ve çeşitlilik gösterdiği bu dönemde sayıları yüzleri bulan gazete, dergi, mecmua ve risale gibi yayımlar meydana doldurmuştur.

Önce tamamen bilimsel ve kültürel bir faaliyet olarak başlayan 'Türkçülük' hareketi, Balkan Harbi yenilgisinden sonra aynı zamanda siyasi bir akım haline gelir. Türkçülüğün teşkilatlanma devresi ise 1908 yılında Türk Derneği'nin kurulmasıyla başlamış, dile yönelik çalışmalar yapan bu dernek kendi adına bir de dergi çıkarmış, 1913'te ise dağılmıştır. 1911 yılında *Türk Yurdu* kurulmuş ve kendi adıyla, çeşitli aralıklarla günümüzde de devam eden bir dergi çıkarmıştır. *Halka Doğru* (1913) ve *Türk Sözü* (1914), *Türk Yurdu*'nun diğer yayın organları olup, geniş bir örgütlenme ile yurt sathına yayılan *Türk Ocakları* (1912) ve *Türk Bilgi Derneği* (1913) ile birlikte, milli hareketin ve milli edebiyatın geniş bir aydın tabakası tarafında kabul görmesini sağlamışlardır. 1911'de Selanik'te yayınlanan Genç Kalemler dergisi 'Yeni Lisan' hareketini başlatmış ve bu şuurun büyümesini hızlandırmıştır.

Bütün bu oluşumlar ve yapılanmalar içerisinde, merkez şahsiyet olarak beliren Ziya Gökalp'in etrafında toplanan bir çok şair ve yazarın yer aldığı kadro içinde Celal Sahir de vardır. Sultanahmet'teki evinde düzenli olarak gerçekleştirilen toplantılarda Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* adlı sistematik eserinin temellendirildiği sözkonusudur.

Tarihi seyir içinde, edebiyatın yanı sıra dönemin siyasi ve sosyal hadiselerine paralel olarak siyasi hüviyet taşıyan kültürel faaliyetlerde de bulunan Celal Sahir'i, 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet'ten sonra 'Türkçülük' hareketi, 'Yeni Lisan' ve 'Milli Edebiyat' akımları içinde görüyoruz. Türkçenin sadeleşme tarihinde önemli bir yer tutan Yeni Lisan Hareketi, Genç Kalemler ile başlayıp gelişmiş, edebi olmaktan çok fikir, düşünce ve sosyal bir alan olarak Meşrutiyet yıllarına yeni bir perspektif kazandırmıştır. Başlangıçta bilimsel bir karakter gösteren '*Türkçülük*', Balkan Harbi yenilgileri ve İmparatorluğun yok oluşa sürüklenen çöküşü sürecinde, tek reçete niteliğinde siyasi bir tez ve formül olarak öne çıkmış, yeni Türk Cumhuriyeti'ni temellendiren unsurlardan en önemlisi olmuştur.

Böylece, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti döneminde; kişisel duygular, ortak duyuş tarzı ve temalara yönelen, Servet-i Fünûn'uncuların en genç üyesi olan, Fecr-i Âti'nin ise kurucuları arasında yer alan Celal Sahir Erozan, belirtildiği gibi 'Yeni Lisan' ve 'Dilde Sadeleşme' hareketleri içinde yer almış ve çeşitli

tartışmalara katılmıştır. Türk Ocağı'nın kuruluşundan sonra giderek daha siyasi bir niteliğe bürünen Türkçülük akımının en ateşli taraftarlarından biri olmuş, dernek ve yayıncılık çalışmalarında bulunmuştur.

Celal Sahir Erozan, Milli Mücadele'yi ve Mustafa Kemal'i destekleyenler arasında oldukça dinamik ve samimi bir portre çizmiş, Atatürk'ün yakın çevresinde bulunmuştur. 'Harf İnkılabı Komisyonu' üyelerinden biri olan Celal Sahir, Türk Dil Kurumu'nun kurucularından olup, birinci ve ikinci Türk Dil Kurultaylarında önemli görevler üstlenmiş, Terim ve İstılah Kolu Başkanlığı yapmıştır.

Sosyal, siyasi ve tarihi bir panorama eşliğinde edebi ve fikrî portresini sunmaya çalıştığımız Celal Sahir Erozan'ı; 1911 yılında Selanik'te Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem'in bir araya gelerek çıkardıkları Genç Kalemler dergisinde başlayan 'Yeni Lisan Hareketi'nden önceki süreçteki dil tartışmaları ortamında yani Cumhuriyetten önceki konumu çerçevesinde ele alıp, Servet-i Fünûn Dergisi, Türk Derneği'nin aynı adlı dergisi ve Hak Gazetesi Edebi ilavesinde yer alan yazılarından hareketle bu konudaki görüşleri üzerinde duracağız.

Celal Sahir Erozan'ın Dilin Sadeleşmesine Yönelik Düşünceleri

'Dilde Türkçülük' temeline dayalı millileşme ve sadeleşme hareketleri daha önce bilimsel çalışmalarda ön plana çıkan bir konu olmuştur. 1908'den sonra ise özellikle "Lisanın Sadeleşmesi ve Tasfiyesi" hususundaki tartışmalara ve gazete sütunlarındaki edebi ve fikri yazışmalara, Servet-i Fünûn, Sırat-ı Müstakîm dergileri ile milliyetçilik esasına dayalı ilk teşekkül olan Türk Derneği ve aynı adlı yayın organı merkez oluşturur.

Celal Sahir de dönemin bazı isimleri ile birlikte, 1909 başlarından itibaren yoğunlaşan tartışmalara katılarak Servet-i Fünun'da yayınlanan bazı edebi tartışma ve sohbetlerde edebiyat, şiir, lisan, dil, Türk dilinin sadeleşmesi ve tasfiyesi gibi konularda düşüncelerini ortaya koymuştur.

Servet-i Fünûn Mecmuası'nda "Lisanımız" başlığı altında yayınlanan üç ayrı makalesinde dil konusunu irdeleyen Celal Sahir; daha önceki dil tartışmalarından kısaca bahsederek son tartışmalarla ilgili eleştirilerini dile getirir. Bu konunun 'müebbed mesele'lerden biri olarak süre geldiği, dil tartışmalarında Edebiyat-ı Cedide'den yani Servet-i Fünun'dan beri iki görüşün etkili olduğunu belirtir.

Bunlardan birincisi; "*lisanın en kıymetdar süsleri adeta ecza-yı hüsn-i cazibesi olan arabi ve farisi kelimeler ve terkiplerden asla istiğna edilemeyeceği*" ifadesi ile ortaya koyduğu 'tasfiyecilik'e karşı olan görüş, diğeri ise; buna karşılık

fikir hayatımız için gerekli olmayan , dilin ifade ve imkanları bakımından ihtiyaç duyulmayan kısımların, özellikle ‘terkip’lerin atılması düşüncesidir.

Konuyu, ‘lisanın hürriyeti’ ve ‘tekâmül’ yönünden ele alan Celal Sahir; bu makale serisinde, dilin sadeleşmesi meselesinde değişik fikirlerle tartışmaya katılan: Halil Rüşdi Bey, Kazan’lı Ayas Bey, Süleyman Nazif, Ali Nusret Bey, Hüseyin Cahit Bey, Cenab Şehabeddin gibi isimlerin görüşlerine yönelik cevaplarını dile getirir.

“...*Fikrim, hiç bir zaman lisanımızı sefil ve üryan yapmak değildir.*” diyen Celal Sahir; yetkin dillerin birbirlerinden kelime alabildiklerini, dilimizde fikir ve düşünce ihtiyacını, kısaca kavramları karşılayacak yeterli kelime bulunmadığını ve bunun bir eksiklik olduğunu ifade eder. O’na göre, her milletin dilinin zenginliği ve işlevi, onu konuşan bireylerinin uygarlık, fikir ve düşünce düzeyi ile doğru orantılıdır.

Servet-i Fünûn’un ana ilkesi ‘*sanat sanat içindir*’ düşüncesinin temsilcilerinden biri olmasına rağmen Celal Sahir’in bu dönemde dilde sadeleşme taraftarı olması, aruza karşı hece veznini öne çıkarması dikkat çekicidir.

İlk makalede üzerinde durduğu konulardan biri Mehmet Emin’in (Yurdakul) *Türkçe Şiirler*’i ve Abdülhak Hamid’in *Nesteren*’inden örnekler getirerek bunların hece ile yazıldığını göstermesi ve *Türkçe Şiirler*’de kullanılan dilin daha berrak olduğunu vurgulamasıdır. Dilin, kişilerin arzusu ile şekillenemeyeceğini, Osmanlılığın, milletin değil hanedanın adı olduğunu, dilimizi öbür lehçelerden ayırmak için ‘Osmanlı Türkçesi’ adlandırmasının doğru olacağını belirtir. Dilimizin ‘mürekkep’ bir lisan olduğu iddialarına da karşı çıkarak, dillerin basit veya mürekkep gibi bir ayırımla nitelemenin doğru bir yaklaşım olamayacağını, Arapça ve Farsçadan alınan kelime ve kelime gruplarının dilimizin mahiyetini değiştirmeyeceğini ilave eder...

O’na göre; ‘*Müterâkki lisanla’ın hepsi yabancı dillerden kelime almışlar ancak onlar aldıkları kelimelere ‘tamamiyle’ tasarruf etmişler; biz ise dini ve sosyal tesirler altında aldığımız kelimelere kendimizi ‘tâbi’ kılmışız...* Bu karmaşık ve hazin durum, dilimizin öğrenimini de zorlaştırmaktadır. Öncelikli gayemiz, bu kelimeleri kendi malımız yapmak olmalıdır. Zaten bu bir milli şuur meselesidir ve bizde milli izzet-i nefis ve bilinç uyandıkça bu da gerçekleşecektir.

Celal Sahir; “Lisanımız” başlıklı ikinci makalesinde, dilimizin zaman içinde zaten sadeleştiğini, Türkçe kelimelerin kullanımının gittikçe arttığını belirtir ve asıl bundan sonra çok dikkatli olmamız gerektiğine işaret eder; ‘Bundan sonra lisanımıza girecek yeni bir kelime ancak kat’i bir ihtiyaç üzerine girebilmelidir’...diyerek ‘anlaşılmamak’ meselesinin yalnız dile bağlı olmadığını üzerinde durur.

“*Yabancı kelimelerin çokluğundan ve bu yüzden hasıl olan anlaşmazlık ile fikirce ve manaca yüce fikirleri kavrayamayacak seviyeye yükselmeyiştten anlamamak ayrı ayrı şeylerdir*” diyerek, anlaşılır olmayanın ifade mi yoksa fikir mi olduğu konusuna dikkat çekerek bu ayırımı okuyucunun kültür seviyesinin belirleyebileceğine işaret eder.

İnsanın ana dilini doğru, güzel ve yerinde kullanması kültür seviyesi ile ilgilidir: “*Zaten her lisanın kelimatı onu tekellüm eden insanların seviye-i medeniyeye ve fikriyesiyle mebsuten mütenasip olmak zaruridir..*” derken bu hususu vurgulamaktadır. Edebi dilin sadeleşmesi konusunda, edebiyatçıların yeni kelime ve ifade şekillerine ihtiyaç duyduğunu belirten Celal Sahir’in kendisi gibi dilde sadeleşme taraftarı olanların yanlış anlaşıldıklarını da sezdiren; “*Lisanımızda istiklal arayanların onun ne Arapça, ne Acemce, ne Fransızca, ne de Çağatayca olmasını arzu etmedikleri şüphesizdir...Lisanımızın kendine has bir tavrı elbette vardır...*” diyerek Genç Kalemler’den daha önce aynı tezleri savundukları halde pek anlaşılamadıkları serzenişinde bulunur.

Celal Sahir, Halil Rüşdü Beyefendiye cevap niteliğindeki “Lisanımız” başlıklı üçüncü makalesinde de; benzer açıklama ve teklifler üzerinde durarak dil meselesinin bizim için hayati bir önem taşıdığını ve Edebiyat-ı Cedide döneminde ‘dil’ konusunun iki yönde ele alındığını hatırlatır.

Bunlar; “*lisanın en kıymetdar süsleri hatta ecza-yı husn ü cazibesî*” oldukları için önemli gördüğü Arapça-Farsça kelime ve tamlamalardan vazgeçilemeyeceği düşüncesi, diğeri ise bunlardan gerek duyulanların bırakılıp, kalan kısımların atılması yani “*bir tasfiye-i lisan*” yapılması görüşüdür.

Celal Sahir’e göre dilde sadeleşmede tam bir tasfiye yoluna gitmek hatalı olabilir. Çünkü; “*Bir takım kelimeler var ki, biz onlara fil-hakika her vech ile merbut ve muhtacız..... onlar gittikçe yükselen seviye-i medeniyeye ve fikriyemize göre yeni yeni bazı şeyleri ifadeye yaramıştır...*”

Dilde sadeleşmenin yanında olduğunu vurgulayan Celal Sahir, bunun da bir eğitim, kültür ve bilinçlenme meselesi olduğu üzerinde durur. Dilin gelişimini buna bağlayarak; “*gazetelerin en birinci vazifesi, yazacakları şeylerin hepsinin mümkün olduğu kadar çok kimse tarafından okunup anlaşılmasını temin etmektir. İşte lisanın sadeleştirilmesi bu nokta-i nazardan elzemdir..*” derken, “*lisanın sadeliğinin yalnız gazete makalelerinde lazım*” olduğunun anlaşılması gerektiğini, “*bilakis ilim ve fen lisanının da tamamen sadeleşmesi iktizâ ettiğî*” ni de ilave eder.

Tartışılan konulardan biri de imla meselesidir. Celal Sahir: “*İmlanın ıslahı önce harflerin ıslahına bağlıdır. Bu ıslah harflerin ayrı ayrı yazılmalarını te’minle olur*” diyerek, adeta harf inkilabına işaret etmektedir. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra yeni fikirleri yansıtan edebi eserler bulunmadığından bahseden “Kaht-ı

Edebi” / *Edebiyat Yoksulluğu* adlı makalesinde de, aynı konuya değinilmiştir.; Celal Sahir, ayrıca edebi eserlerin dil bakımından halkın seviyesine indirilmesinin veya halkın o seviyeye yükseltilmesinin uygulaması mümkün olmayan bir görüş olduğunu, yapılması gereken şeyin Arapça, Farsça terkiplerin azaltılması ve giderek kullanılmaması ve Türkçe karşılıkları bulunan yabancı kelimelerin ayıklanması olduğunu altını çizer.

Türkçenin sadeleşme konusunda bilim ve fen dillerinin tamamen, edebi dilin ise ‘*tedricen*’ sadeleşmesi gerektiğini ifade eden Celal Sahir’in bu üç makalede yer alan görüşleri şu şekilde özetlenebilir:

Lisanı sadeleştirmek elzemdir. İmla meselesini halletmek lazımdır. İmlanın ıslahı, önce harflerin (hurûfun) ıslahına bağlıdır. Bunun için harfleri ayrı yazmak gereklidir. Bu konuda memleketin şair ve yazarları seferber olmalı, Maarif Nezareti öncelikle bu meseleleri halletmeğe çalışmalıdır.

“*Biz kendi terkiplerimizden memnunuz ve lisanı sadeleştirmek istiyoruz. Başkalarını taklit etmek arzumuzun haricindedir..*” diyen Celal Sahir, 1911 yılında Selanik’te Genç Kalemlere Mecmuası’nın başlattığı, “Yeni Lisan” hareketini baştan beri kaçınılmaz olduğunu Türk Derneği Dergisi’nin 1909’da çıkmaya başlayan, ilk sayısında yer alan ve beyannamenin 9.maddesinde ifadesini bulan açıklamada da vurguladığını belirterek:“*Osmanlı lisanının Arabî ve Farisî lisanlarından ettiği iskifade gayr-ı münker bulunduğu ve Osmanlı Türkçesini bu muhterem lisanlardan tecrit etmek hiç bir Osmanlının hayalinden bile geçmeyeceğinden, Türk Derneği; Arabî ve Farisî kelimelerini bütün Osmanlılar tarafından kemâl-i suhûletle anlaşılacak vechile şayi olmuşlarından intihab edecek ve binaenaleyh mezkur derneğin yazacağı eserlerde kullanacağı lisan en sade Osmanlı Türkçesi olacaktır.*” dediğini hatırlatır.

Türk Derneği’ni toplantılarında bu ilke çerçevesinde dille ilgili konular görüşülmekte, ağırlıklı olarak dönemin edebiyatçılarının katıldığı çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Celal Sahir de, 5 Ağustos 1326 / 1910 tarihinde gerçekleştirilen bu toplantıların birinde şunları dile getirmiştir :

“*Derneğimizin geçen haftaki toplantısında Türkçe yazı dilinin sadeleşmesi için bazı sözler söylemiş ve nizamnamesindeki işlerin en büyüklerinden biri de bu olan ve herkese Türkçemizin süs diye üzerine kondurulan yabancı ve iğreti şeylerden kurtulunca daha sevimli olacağını göstermek için bu yolda yazılmış örnekler meydana çıkarmasını ve hele bütün resmi yazıların böyle yazılmasını teklif etmiştim. Bazı arkadaşlarım birden bire dili değiştiriyorum sandılar...Halbuki bu ilmen imkansız bir şeydir. Dillerin değişmesinin nelere tabi olduğunu bilirim. Biz bugün Türklerin pek çoğu tarafından kullanılan konuşma dili ile yazı dili arasındaki büyük ayrılığı azaltarak ikisini birbirine yaklaştırmağa böylelikle edebiyatımızın, her türlü yazılarımızın yalnız bir kaç bin kişinin*

halledebileceği bir bilmece olmasından kurtulmasına uğraşacağız. Benim istediğim yalnız budur.”

Tartışmaların giderek hararetlendiğinin ve Dernek üyelerinin kendi aralarında bile anlaşamamış olduğunu gösteren bu durum kısa bir süre sonra bozulmuş ve derneğin dağılmasına sebep olmuştur. Türk Derneği'ni yeniden yapılandırma hatta kurma çalışmaları sonuç vermemiş, dil konusunda sürüp gelen tartışmalar başka zeminlerde sürdürülmüştür.

Değişik edebiyat ve dil anlayışına sahip kalemlerin sürüp gelen, bazen de aşırıya kaçan tartışmalarına, Celal Sahir “Müebbed Mes’ele Etrafında” başlıklı bir başka yazısıyla katılır.

‘Genç edebiyatçıların yakın zamana dek dünkülere batırmaktan zevk aldıkları iğnelerini sinirleriyle bileyip birbirlerine saldırdıklarını, bu iğnelerin zehirli uçlarında kibir, alay, küçümseme, aşağılama bulunduğunu, hepsinin kendilerini haklı gördüğünü’ kaydettikten sonra “*müebbed mesele*” dediği dil sorununa geçerek; düşünceleriyle değil ama üsluplarıyla edebiyatta geriye dönüş hareketi yapan ve dikkat çekmek isteyen bir kaç kişi bir yana bırakılırsa herkesin dilde sadeleşme isteğinde bulunduğunu yani ‘*maksatın bir rivayetin muhtelif*’ olduğunu belirterek düşüncelerini sürdürür. Dönemin zihniyet profilini yansıtan ve çarpışan görüşlerin mahiyetini gösteren bu uzun alıntıyı aktarıyoruz:

Fakat gariptir ki, niyetleriyle ve yazılarıyla bu gayeye teveccüh eden ekseriyet ayrı ayrı yollar takib ediyor; birbirini tanımıyor, anlamıyor ve itham ediyor. Bunun misallerini uzaklarda aramağa hacet yok, pek yakından bahsedelim; ‘Türk Derneği teşekkül edüp lisana aid düşüncelere başlayınca, evvela gençleri sade lisana rağbet etmedikleri için muahaze ediyordu. Aynı gençler bir taraftan sade Türkçeye mu’teriz olmakla beraber diğer taraftan şüphesiz üsluplarında dünkü edebiyata nispetle pek fark olunacak surette fazla bir sadelik, kalemlerinde Türkçe kelimelere , terkiplerden ve manaya boğan alayışlerden azade cümlelere bir uahabbet aşık ar oluyordu.

Daha garibi, ‘Genç Kalemler’ intişara başlanup, lisamı fazla yüklerden kurtarmak için kat’i kanunlar vaz’etmek cesaretini gösterirken bundan başka bir maksadı olmayan ‘Türk Derneği’ müteşebbislerini lisamı Çağatayca yapmak istemekle itham ediyordu. Ve tesadüfün ne tuhaf bir istihzasıdır ki, hikayelerinde sadeliğe pek yaklaşarak kalemni herkese sevdiren Yakup Kadri Bey, bu bahse dair yazılan şeylerin en mudhiki olmak şerefini ebediyyen muhafaza etmesini temenni ettiğim yeni lisana pek yakın bir üslupla yazılmış son ‘Netayic’ isimli makalesindeki ‘...biz Osmanlıyız ve bu Osmanlı lisanıdır. İstiyorlar ki biz Çağatay olalım ve Çağatayca söyleyelim. Hayır, bu kabil olmayacaktır’ cümlesiyle yeni lisan müteşebbislerine aynı isnatta bulunuyor. Makalelerinin birinde, evvelce yeni lisan müteşebbislerinin Çağatayca taraftarlığıyla itham ettiği ve kendisinin

tasfiyeciler vasfeylediği kimseleri hareketlerinde yeni lisancılardan daha makul gören Köprülüzade Mehmet Fuat Bey, bu bahse dair Servet-i Fünun'da neşrolunan son makalesinde 'lisanımız mecra-yi tabiisini takiben daima sadeliğe doğru ilerlerken ona şimdiden müfrit bir şekil vermek, iyi veya fena her ne olursa olsun altı yüz senelik bir mahsul-i içtimaiye bir kaç kişinin keyf ü hayaline göre tebdil-i mahiyet ettirmek bence mahz-ı hayaldir. İstikbalin lisamı; -Çağatayca, Türkmençe kelimelerden âri olduğu kadar bîlüzum u faide elfâz-ı ecnebiyyeden muarra olacaktır- diye biraz da zevkime muvafık surette gelecektek haberler verdikten sonra 'lisanımızın parlak bir istikbale namzed olduğuna ve o tekamül-i tarihi hiç bir şeyin ihlal edemeyeceğine mu'tekidim.

Yeni lisan cereyanı sadeliğe doğru mütemadiyyen ilerleyen lisanımızın bu husustaki hatvelerini biraz tesri'den başka hiç bir netice husule getiremeyecek zannediyorum. Ve işte bu nokta-i nazardan, bu yeni cereyanın vücuda gelmiş olmasını muarız, fakat samimi bir nazar-ı takdir ile temaşa etmekteyim...diye hiç bir zaman şüphede etmediğim bir hakikati, lisanın -velev ki, tedrici surette sadeleşmesi taraftarı olduğunu ilan ediyor.

Bütün bunlardan anlıyoruz ki, herkes lisanın sadeleşmesi arzusundadır. Ve her nokta-i nazardan terâkkimizin anahtarı budur..."

Kaynaklar:

- Ercilasun, Bilge; *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit: 1.Türkçü Tenkit*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara-1995.
- Erozan, Celal Sahir; "Lisanımız I", *Servet-i Fünun*, C: 37, S: 951, s.227-230; 1325 / 1909, "Lisanımız II", *Servet-i Fünun*, C: 37, S: 952, s.243-246; 1325 / 1909 "Lisanımız III-Halil Rüşdü Beyefendi'ye", *Servet-i Fünun*, C: 37, S: 953, s.258-262; 1326 / 1910,, "Müebbed Mesele Etrafında", *Hak Gazetesi Edebi İlavesi*, 26 Nisan 1328 /1912, "Kaht-ı Edebî", *Servet-i Fünun*, C:32, S: 927
- Karaca, Nesrin T.; *Celal Sahir Erozan Hayatı-Dönemi-Eserleri*, M.E.B.Yayınları, Biyografi Dizisi, İstanbul-1993.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri; "Netâyic", *Rûbap*, S:14, 19 Nisan 1328 / 1912.
- Levent, Agah Sırrı; *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, III.baskı, Ankara-1972.
- Öksüz, Yusuf Ziya; *Türkçenin Sadeleşme Tarihi, Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, TDK Yayınları, Ankara-1995.
- Tansel, Fevziye Abdullah; "Türkçenin Sadeleştirme ve Tasfiyesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Aralık-1982 (20-25 Eylül 1982 tarihinde IV. Milletlerarası Türkoloji Kongresi'nde kısaltılarak bildiri halinde sunulmuştur.